

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

УДК 81'373.45:33(4-11)

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-4-18>

Стоєв В.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4933-2992>

Жовнір-Василенко К.В.

старший викладач
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9495-0442>

Петухова О.В.

старший викладач
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4982-1905>

Stoiev Volodymyr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

Zhovnir-Vasylenko Kseniia

Senior Lecturer
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

Pietukhova Olha

Senior Lecturer
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЕКОНОМІСТІВ

MODERN UKRAINIAN TERMINOLOGY ACCORDING TO THE PROFESSIONAL GUIDELINES OF ECONOMISTS

У статті визначено особливості мови економістів за допомогою аналізу професійного дискурсу та вимог до мовної поведінки фахівців. Основна ідея статті пов'язана із затвердженням залежності специфіки економічної мови від етичних та прагматичних факторів професійної діяльності. Зосереджено увагу на стандартизованих термінах та терміносполученнях з одним значенням, характерним для наукового стилю. Професійну мову визначено як систему ключових понять, що формують тематичне макрополе. З'ясовано загальні та специфічні особливості термінологічної номінації економічних понять, що сприятиме уніфікації та стандартизації термінології. З'ясовано особливості термінологічного номінування економічних понять, виокремлено спільні характеристики, які визначають суть терміна як лексичної одиниці спеціального, обмеженого функціонування.

Ключові слова: економіст, професійна мова, сфера спілкування, фахівець, термін, група слів, професійна фразеологія, популяризація, експресивність.

The article states that the study of modern Ukrainian terminology of the professional language of economists as a special sign system formed in the discourse of the speciality is extremely relevant, and in the context of intensifying globalization processes, the progressive development of economic science and intellectualization of the economy, and the entry of national economic science into the world scientific and educational space, it is gaining further relevance and practical significance. The main idea of the article is to assert that the specifics of economic language depend on ethical and pragmatic factors of professional activity. According to the system of concepts provided, and as a result of the analysis of the complex characteristics of economic specialists, it becomes obvious that the qualification "economist" indicates the widest range of various professional activities. The peculiarities of the language of economists are determined by analyzing professional discourse and requirements for the language behavior of specialists. In scientific research, attention is focused on standardized terms and phrases with the same meaning, characteristic of the scientific style. The professional language is defined as a system of key concepts that form a thematic macro field. The general and specific features of the terminological nomination of economic concepts are clarified, which will contribute to the unification and standardization of terminology. The features of the terminological nomination of economic concepts are clarified, common characteristics that determine the essence of the term as a lexical unit of special, limited functioning are allocated. It is also noted that, in addition to terms, the modern professional language of economists is characterized by other atypical, due to its expressiveness, word use: the use of terms of slang origin and the presence of a large number of professional phraseology that have become entrenched in the language due to mass use. One of the factors is the profession's growing popularity and, as a result, its mass appeal. The steady movement towards success, which is positioned in the professional language, incredibly raises the prestige of the speciality and ensures that more and more students, who are internally ready for active linguistic behavior, choose this professional field, which ensures the economic efficiency of their activities.

Keywords: *economist, professional language, sphere of communication, specialist, term, group of words, professional phraseology, popularization, expressiveness.*

Постановка проблеми. Проблема сучасної української термінології професійної мови економістів, як особливої знакової системи, що формується у дискурсі спеціальності, є надзвичайно актуальною. Висока мовна культура економістів у період розвитку економіки невіддільні один від одного. І навпаки, низька мовна культура економістів визначає відповідний рівень розвитку та ефективність економіки. Це пояснює необхідність розвитку мовної культури студентів та навчання сучасній українській термінології економістів вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної термінології економістів досліджували Кіршо С., Купрата Н., Висоцька З., Ковальчук Г., П'ятецька О., Панчишин С., Грабинська І., Царьова І. та інші. Проте тема дослідження набуває дедалі подальшої актуальності та практичної значущості, адже в умовах посилення глобалізаційних процесів, поступального розвитку економічної науки та інтелектуалізації економіки та входження вітчизняної економічної науки у світовий науковий та освітній простір перед науковою спільнотою економістів-аналітиків стоять нові виклики, пов'язані із неминучими та об'єктивними процесами термінологічної модернізації та стандартизації, унормування терміносистеми фундаментальної економічної науки задля забезпечення її відповідності ключовим функціональним і методологічним властивостям і водночас узгодження з термінологічними стандартами світової економічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що професійна мова – це особливий різновид літературної мови, що виникає в рамках наукового стилю, обслуговує професійну сферу спілкування, протиставлену неспеціальним відносинам – побутовим, сімейним тощо. Для визначення цього поняття в англійській лінгвістиці існує поняття *languages for special*

purposes (LSP – мова для спеціальних цілей), у німецькомовній – *Fachsprachen* (предметна мова). У вітчизняній лінгвістиці цей різновид літературної мови частіше називають «функціональною мовою», «спеціальною мовою», «професійною мовою» (оскільки вона є засобом комунікації фахівців-професіоналів) [4, с. 99].

Отже, професійну мову можна визначити як систему ключових понять, що формують тематичне макрополе. Так, макрополе економічної мови включає поняття: вище керівництво (стратегічний маркетинг, місія підприємства, довгострокові цілі, корпоративна стратегія); персонал (менеджери, акціонери, трудові ресурси); фінанси (бюджет, кредит, інвестиції); виробництво (чинники виробництва, технологія, продукція, послуги); маркетинг (реклама, ринок, зовнішньоторговельні операції); продаж (товар, ціна, тариф); логістика (обладнання, транспортні засоби, сировинні ресурси); економічні чинники (інфляція, обмінний курс, рівень зайнятості) [2, с. 16].

Відповідно до наведеної системи понять, а також в результаті аналізу комплексу характеристик фахівців економічного профілю стає очевидним, що кваліфікація «економіст» (бухгалтер, аудитор, маркетолог, фінансист, комерсант, логістик, товарознавець, технолог виробництва, менеджер, рекламіст, спеціаліст, працюючий з цінними паперами тощо) свідчить про найширший спектр різноманітної професійної діяльності. Багато-профільність економічної діяльності формує, по суті, фахівців, що мають абсолютно різне коло професійних обов'язків, які іноді не здатні до взаємозамінності. Так, зокрема, відомо, що під час добору персоналу в організації, що мають високу конкурентоспроможність, оцінюється відповідність спеціалізації претендента вимогам посади, а не наявність кваліфікації «економіст». Вважається, наприклад, що бухгалтер не здатний ефективно справлятися з обов'язками маркетолога і

навпаки [3, с. 145]. Підтвердженням цього факту є типовість тих ситуацій, коли фахівець, який має кваліфікацію економіста, наприклад, у сфері бухгалтерського обліку, бажає здобути другу вищу освіту у сфері фінансів та інших економічних спеціальностей, що характеризуються замкнутістю та самодостатністю по відношенню один до одного. Таким чином, можна стверджувати, що на сьогодні немає економічної мови, універсальної для всіх фахівців, що мають кваліфікаційну характеристику «економіст». Однак можемо говорити про єдність економічної мови як суми тезаурусів професійної лексики всіх фахівців економічного профілю.

У мові економіки слово має одне значення, характерне тільки для наукового стилю економіки, «багатозначні, стилістично нейтральні слова вживаються в науковому стилі не у всіх своїх значеннях, які властиві їм в системі загальнолітературної мови, а лише в одному, рідше – у двох» [5, с. 19]. Так, наприклад, якщо слово «ринок» має кілька значень (місце роздрібної торгівлі харчовими товарами та іншими товарами в критих торгових рядах; базар – це не літературний вислів, а скоріше вживається пересічними громадянами, населенням сільської місцевості), тоді як за терміном економіки закріплено лише одне його значення: сфера товарного обертання, товарообігу.

Загальнолітературні слова, які в мові економіки набули значення терміна, утворюють поєднання з певною групою слів, при цьому набуваючи значення слів-термінів: акціонерні товариства, сімейні підприємства, пайові товариства, фірма, торгові фірми, товарний голод, оздоровлення ринку, криза неплатежів, процедура банкрутства, біржа, промислові та біржові угруповання, біржові угоди, біржові маклери та багато інших.

Специфіка мови економіки полягає у широкому використанні економічних слів, їх характеристик. Для формулювання теорій, для опису та пояснення економічних явищ економіка користується своєю термінологією. Економічні терміни – це точні назви, «імена понять» об'єктів, їх властивостей, явищ та процесів. Успішне оволодіння мовою економічної науки сприяє формуванню знань на новій термінології, що вводиться під час навчання економістів.

Хоча терміни становлять дуже малу кількість лексичного складу наукової мови економіки, але саме «термінологія визнається провідною і більш істотною ознакою наукового стилю» [3, с. 146]. Наприклад: прибуток – прибуток від підприємств у капіталістичному суспільстві, джерелом якого є додаткова вартість, що становить власність капіталістів; бізнес – ділове підприємство, спритна афера тощо як джерело особистого збагачення, наживи; підприємець – власник промислового, торговельного тощо підприємства; підприємництво – діяльність підприємця; бізнесмен – ділок, підприємець.

Аналізуючи специфіку професійної мови економістів, слід наголосити, що предметом економічної теорії є економічна поведінка людей.

Найпоширеніша теорія економічної людини «*homo economicus*» зводиться до такого: індивід поводить себе так, щоб максимізувати корисність у межах певних обмежень (грошового доходу). При цьому раціонально визнається така поведінка, яка дозволяє отримати максимальний результат за мінімальних витрат в умовах обмеженості ресурсів.

Ефективність мовної поведінки економістів здатна безпосередньо впливати з прибуток організації. У зв'язку з цим можна позначити мову даних фахівців як прагматично-утилітарну (у традиційному розумінні прагматизму як поведінки, що спирається на практику, досвід, який має практичні цілі). Так виникають нові тенденції формування професійної мови: експресія, метафоричний підтекст. Дані тенденції проявляються у парадоксальності утворення сучасної термінології: у великій кількості виразних термінів, в основі яких лежить метафора. Особливо це проявляється у сфері професійної діяльності брокера, що проводить операції із цінними паперами: «прання облигацій» (*bond washing*) – продаж цінних паперів до дивідендних та процентних виплат за ними та їх купівля після таких виплат; «ведмідь» (*bear*) – спекулянт на біржі, що грає на зниження курсу цінних паперів; «зелений шантаж» (*greenmail*) – інвестиційна стратегія, при якій інвестор або група інвесторів скуповують значний пакет акцій компанії, потім продають його цієї компанії зі значною надбавкою до ціни [4, с. 110].

Не менш цікавими є приклади з інших сфер комунікативно-активної економічної діяльності, зокрема, можна навести декілька економічних та юридичних метафоричного характеру, що розшифровують поняття грошей та їх різновидів: «гроші близькі» або квазігроші (*near money*); «гроші гарячі» (*hot money*); «гроші дешеві» (*cheap money*); «гроші дорогі» (*dear money*); «гроші короткі»; «гроші дрібні» (*petty cash*) [2, с. 216].

Також можна навести наступну термінологію, похідну від закордонної практики: «гудвілл» (*goodwill*) (невловимий капітал фірми: престиж торгової марки, репутація); «чорний лицар» (*black knight*) (фізична чи юридична особа, яка робить будь-якій компанії небажану пропозицію); «сірий лицар» (*gray knight*) (противник у боротьбі встановлення контролю над компанією, остаточні наміри якого невідомі нікому); «крива долини смерті» (*death-valleycurve*) (крива на графіку, що відображає рівень скорочення венчурного (ризикового) капіталу, інвестованого в нову компанію) [1].

Крім термінів-метафор, сучасна професійна мова економістів характеризується й іншою нетиповою, завдяки своїй виразності, слововживанням: використанням термінів сленгового походження. Зокрема подібними термінами рясніє лексика «фондового портфеля»: «кви-про-кво» (плутанина в роботі біржі, наслідком його є зрив укладання торгових угод на біржі); «або все, або нічого» (наказ клієнта брокеру продати/купити всі цінні папери або не продавати/купувати взагалі); «включаючи все»/«включаючи всі права»

(позначення ціни акцій, при купівлі яких новий власник отримує всі додаткові вигоди від володіння даними акціями); «Ваше, я продаю» (вираз, що використовується у біржовій торгівлі, що означає згоду на продаж тієї чи іншої валюти за запропонованим курсом) [4, с. 113].

Ще однією сучасною тенденцією формування термінології у професійній мові економістів є велика кількість професійної фразеології. Відомо, що фразеологізми є стійкими, що закріпилися у мові завдяки масовому використанню. Так, навіть «непосвяченим» у тонкощі економічних професій досить добре відомі вирази типу: «споживчий кошук», «ножиці цін», «корінець акцій», «задній хід», «мертва точка», «залізний закон».

Таким чином стає очевидним, що одна з тенденцій формування сучасної професійної мови економістів пов'язана з її популяризацією та експресивністю – властивостями, нетиповими для спеціальних мов. Ймовірно, непрямыми причинами таких змін є популярність професії, що надзвичайно зростає, і, як наслідок, її масовість; сильно помолодшалий контингент її представників (звідси явища сленгу, жаргону, експресивного лаконізму у формулюваннях). Загалом професійна мова економістів – менеджерів, маркетингологів, рекламістів, дилерів – є репрезентацією досвіду успішної роботи, матеріального благополуччя, душевного комфорту. Уміння «граючи, створювати позитив» характеризує мовленнєву компетентність даних фахівців. Неухильний рух до успіху, що позиціонується у професійній мові, найімовірно піднімає престиж спеціальності і забезпечує вибір даної професійної сфери все більшим числом студентів, внутрішньо готових до активної мовної поведінки, що забезпечує економічну ефективність їх діяльності.

Висновки. Сучасна українська термінологія за професійним спрямуванням економістів пов'язана з її популяризацією та експресивністю, що є нетиповими для спеціальних мов властивостями.

Специфіка професійної діяльності, що характеризується не тільки з позицій прагматики, але й включає етику і психологію спеціальності, формує характеристики економічної мови, і, як наслідок, мовної компетентності фахівців. Очевидно, що адекватний опис змісту даних понять не може базуватися лише на аналізі суто лінгвістичних (нормативних, стилістичних) аспектів і потребує відображення всього комплексу проблем мовної поведінки у професійних комунікаціях.

Бібліографічний список:

1. Економічний словник / укл. Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
2. Кіршо С.М., Купрата Н.Я., Висоцька З.І., Ковальчук Г.В. Професійна мова економістів : навч. посіб. Одеса : ONEU. 2016. 462 с.
3. П'ятецька О. Пароніми в професійній мові економіста. *Культура слова*. 2010. № 73. С. 144–148.
4. Панчишин С., Грабинська І. Про вітчизняну терміносистему фундаментальної економічної науки. *Економічна теорія*. 2020. № 2. С. 99–115.
5. Царьова І.В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції : навчальний посібник. Дніпро : Вид. «Інновація», 2019. 114 с.

References:

1. J. Zavadsjkyj, T. Osovsjka, O. Jushkevych (2006). *Ekonomichnyj slovnyk* [Economic dictionary]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
2. Kirsho S., Kuprata N., Vysocjka Z., Kovaljchuk Gh. (2016) *Profesijna mova ekonomistiv: navchalnyj posibnyk* [The professional language of economists: a textbook]. Odessa: ONEU. (in Ukrainian)
3. P'jatecjka O. (2010) *Paronymy v profesijnij movi ekonomista* [Paronyms in the professional language of an economist]. *Kuljtura slova*, vol. 73, pp. 144–148.
4. Panchishin S., Grabynska I. (2020) *Pro vitchyznjanu terminosystemu fundamentalnoji ekonomichnoji nauky* [On the domestic terminology of basic economics]. *Ekonomichna teorija*, no. 2, pp. 99–115.
5. Carjova I.V. (2019) *Mova i terminologhija naukovykh doslidzhenj u jursprudenciji: navchalnyj posibnyk* [Language and Terminology of Scientific Research in Jurisprudence: a textbook]. Dnipro: Innovacija. (in Ukrainian)